

aanleiding tot bovenstaande bewering omtrent het afzonderlijk-trekken geeft. Zien wij nu op den een of anderen dag onder een schaar bruine Tapuiten ook eens een aantal grijze — wat hier wel eens gebeurt — of komt uit zeer verschillende streken het bericht eener dergelijke waarneming op kleine schaal tot ons, dan wordt onze eerste bewering daardoor volstrekt niet te niet gedaan, daar zulke verschijnsels slechts als exepties kunnen beschouwd worden, al komen zij ook vaak voor. Men moet hierbij in het oog houden, hoeveel toevallige omstandigheden, waaromtrent wij nog niets weten, gedurende het verloop van den trek een beduidenden invloed kunnen uitoefenen.

Eerst dan, wanneer er plaatsen bekend werden, waar bij voortdurend even regelmatige, even stipt en op even groote schaal gemengde Tapuitenscharen op den trek worden waargenomen, zou men gedwongen worden van opinie te veranderen.

A. A. VAN PELT LECHNER.

OVERZICHT

der voornaamste waarnemingen op ornithologisch gebied van 1 Mei 1904—30 April 1905.

Het is mij eene aangename taak over het thans weder verloopende tijdvak van twaalf maanden het gebruikelijk overzicht te kunnen geven. De gedane vondsten en waarnemingen zijn belangrijk. Eene geheel nieuwe soort kon in de Nederlandsche avifauna worden ingelijfd, terwijl eene tweede, insgelijks nieuwe, hoogstwaarschijnlijk is waargenomen. Geheel afdoende zekerheid bestaat daaromtrent evenwel niet, zoodat verdere, meer stellige waarneming dienaangaande zal moeten worden afgewacht. Wederom werden tal van zeldzamere soorten en kleurvarianten verzameld en ook omtrent het broeden van meer dan eene soort nieuw bewijsmateriaal bijeengebracht.

De najaarstrek was, voor zoover ik uit de mij verstrekte gegevens en uit eigen waarneming heb kunnen nagaan, in menigerlei opzicht van niet veel beteekenis. Notenkrakers bleven geheel weg, pestvogels, op eene enkele uitzondering na, insgelijks; daarentegen verschenen gaaien in geweldige menigte, en waren er, vooral langs de Hollandsche kuststreek, vele houtsnippen te vinden. Het overwinteren van eene groote menigte koperwieken zoowel bij 's Gravenhage als bij Amsterdam, werd geconstateerd.

Ten slotte kan ik tot mijn voldoening melden dat het getal der waarnemers, die mij hunne bevindingen mededeelen, steeds toenemende is.

Colacus monedula (L.) — Kauw. 8 Januari werd een geheel chocoladekleurig exemplaar geschoten bij Veenendaal (Geld.) (Nieuwenhuisen.)

Corone corone (L.) — Kraai. De Heer Dr. E. D. Cartier van Dissel te Lochem had de welwillendheid mij een zeer lichtgekleurd exemplaar aan te bieden. Deze vogel, een nog zeer jong ♀, werd 15 Juni op de Ooldensche heide onder Laren (Geld.) gevangen, alwaar het zich met zijne

normaal gekleurde nestgenooten ophield. Deze laatste, die reeds goed vliegen konden, ontsnapten.

De mij toegezonden vogel draagt nog gedeeltelijk donskleed. Kop en hals zijn bruingrijsachtig; het geheele gezicht, de neusvederen, kin en keel zwartachtig. Rug en stuit eenigzins bruinachtig wit. De nog niet uitgegroeide vleugelpennen zijn tot op het laatste derde gedeelte na wit, verder lichtbruin met witte schachten, de pennen der hand echter bijna geheel zwart. Kleine vleugeldekvederen bruin, evenals de uiteinden der overigen witte groote dekvederen. De nog korte staartvederen aan de basis wit, aan de punt bruin; schachten wit. Geheele onderzijde en de flanken wit. Snavel en pooten hoorngeel, nagels witachtig (S.).

Ampelis garrulus L. — Pestvogel. In October werd bij Nunspeet (Geld.) een exemplaar gevangen (Hens.). Dit is het eenige geval van het voorkomen der soort, 't welk ter mijner kennis kwam (S.).

Fringilla coelebs L. — Vink. In December zag ik ter gelegenheid van eene wandeling in de omstreken van 's Gravenhage een wit exemplaar tusschen een troepje van ongeveer twintig stuks (Stolk.).

Passer domesticus (L.) — Huismusch. 4 October werd in den Haarlemmermeerpolder een vrouwelijke volkomen albino geschoten, met roode oogen, witachtigen snavel en pooten. Het stuk bevindt zich in mijne verzameling. (Fischer).

Buitendien werden mij nog enkele gedeeltelijk witgekleurde huismussen opgegeven, zooals trouwens ieder jaar het geval is (S.).

Serinus serinus (L.) — Europeesche kanarie. In het begin van April 1904 kreeg ik een mannelijk exemplaar in handen, 't welk nabij Haarlem was gevangen (Steenhuizen).

Montifringilla nivalis (L.) — Sneeuwvink. 6 November in de duinen nabij Helder (N.-H.) wandelend, zag ik omstreeks 12 ure een vlucht van ongeveer 40 vogels uit het westen aankomen. Deze vogels zetten zich op den grond neder en vlogen toen weer een eind in oostelijke richting, 't geen bij tussenpoozen herhaald werd. Niet wetende met welke vogelsoort ik te doen had, trachtte ik ze te naderen, doch zij bemerkten mij spoedig en vlogen dadelijk op. Intusschen voortwandelende zag ik er plotseling één op een duintop alleen zittend. 't Gelukte mij dezen vogel tot op een tiental schreden afstands te naderen en stil op den grond liggend, kon ik hem gedurende ongeveer een kwartier in zijne bewegingen gadeslaan. Het dier had een aschkleurigen kop en hals, een zwarte keel, een groote witte overlangsche vlek op de vleugels en een witten, in 't midden zwarten staart, waaruit ik afleid dat het een sneeuwvink geweest is (Siesling).

De beschrijving van den Heer Siesling past zeer goed op den sneeuwvink en het is volstrekt niet onmogelijk dat door hem inderdaad zulk een vogel is gezien. Volkomen zekerheid evenwel bestaat niet omdat het dier niet in handen is gekomen, en daarom acht ik de gedane waarneming op zich zelve niet voldoende om de soort in de Nederlandsche fauna op te nemen, voor welke zij nieuw zou zijn.

Het gebeurt slechts zeer zelden dat de sneeuwvink (vooral niet te verwarren met de sneeuwgorst!) die op de Alpen en de gebergten van Zuidelijk Europa thuis behoort, in noordelijker streken wordt waargenomen. Voor eenige

jaren (17 April 1901) schoot men op Helgoland een ♂; ik zag dit stuk aldaar in het Noordzee-Museum (S.).

Calcarius lapponicus (L.) — IJsgors. 17 October vond ik op de vogelmarkt te Amsterdam twee mannelijke exemplaren, die te Harderwijk (Geld.) waren gevangen. Het trof mij dat de vogels veeleer het zomerkleed droegen dan het winterkleed zooals deze beide bijv. in Naumann zijn afgebeeld of bij hem of bij Hartert beschreven zijn (Swaen).

Van de Heeren Fischer en Nieuwenhuisen kwam bericht bij mij in, dat zij in 't najaar eveneens ijsgorzen op gemelde markt hadden aangetroffen (S.).

Alauda arvensis L. — Veldleeuwerik. 16 November werd een isabelkleurig exemplaar geschoten bij polder Eendracht op Texel. Het bevond zich te midden van een troepje gewoon gekleurde exemplaren van ongeveer twaalf stuks (Daalder).

De Heer Daalder heeft mij den interessanten vogel welwillend afgestaan. Het is een ♂. De grond van boven-deelen en borst is dof zandkleurig, waartegen de flauw grijze (bij gewone exemplaren zwartachtige) teekening weinig afsteekt. De wangen vertoonen een flauw roest-rood tintje. Vleugels en staart zilverachtig lichtgrijs, dekvederen als de bovendeelen, schachten wit. Buik en onderdekvederen van den staart vuilwit; snavel blauwachtig, pooten vuil vleeschkleurig; onderzijde der teenen geel (S.).

Motacilla alba L. — Witte Kwikstaart. 22 September zag ik bij de Hembrug (N.-Holl.) een albinistisch exemplaar. De vogel bevond zich op een akker in gezelschap van twee normale individuen van dezelfde soort. Ik kon, door een drooge sloot naderende, den vogel van nabij door mijn veldkijker waarnemen (Swaen).

Motacilla melanope Pall. — Groote gele kwikstaart. 27 November zag ik op eene wandeling langs den hoogen weg van Amsterdam naar Sloterdijk achtereenvolgens vier stuks (Delsman).

Op een der laatste dagen van Januari zag ik aan een sloot nabij Tiel twee exemplaren (Kuijlaars).

Ik zelf nam 23 Januari een dergelijke kwikstaart waar op den uitgezakt, met ijs bedekten oever van de wetering midden in het dorp Langbroek. Een en ander dus weder winterwaarnemingen (S.).

Parus coeruleus L. — Pimpelmees. 5 Februari ving ik in mijn tuin een voorwerp, dat mij door zijn van de type afwijkende kleur terstond opviel. De rug van dit exemplaar is namelijk niet groen maar grijsblauw met hier en daar een zeer flauw groenachtig tintje; de stuit, bij den gewonen vorm meer of minder levendig geelgroen, is witachtig blauw. De onderzijde, slechts flauw geel getint op de bovenborst en aan de flanken, is in 't midden grijsachtig wit. De onderdekvederen van den staart zijn wit.

Meende ik, afgaande op deze lichtgekleurde onderdeelen, met een vrouwelijk exemplaar te doen te hebben, de sectie wees uit, dat het dier van het mannelijk geslacht is. Legt men nu een typisch mannetje naast dezen vogel, dan is het onderscheid in kleur van rug en buikzijde tusschen de twee zóó in 't oog vallend dat terstond de vraag rijst of men hier niet met een anderen vorm van blauwmees dan de gewone *coeruleus* te doen heeft. Het blauw van den rug is donkerder dan bij de noordoostelijk Russische *P. cyanus* Pall. en lichter dan bij de blauwmeezen van Noord Afrika en Teneriffe (*P. ultramarinus* Bp. en *P. teneriffae* Less.).

Mijn mees komt geheel overeen met den vorm die door Hermann Grote in 1902 onder den naam van *P. coeruleus pallidus* werd beschreven (Orn. Monatsber. 1902 p. 181—182) welke naam later, omdat de benaming *pallidus* reeds te voren in anderen zin was gebruikt, door den auteur werd veranderd in *P. coeruleus languidus* (J. f. O. 1904 p. 307). Door Grote werden in 1901 en 1902 zeer enkele exemplaren van dezen vorm te St. Petersburg aangetroffen.

Het is mij niet bekend, of later nog meer dergelijke vondsten zijn gedaan en ik kan evenmin uitmaken, of men hier inderdaad met eene goed te definieeren bijsoort dan wel met eene individueele kleurvariatie ontstaan door gebrek aan geel pigment te doen heeft. Dit moeten verdere waarnemingen uitwijzen. In ieder geval kan ik verzekeren dat ik, behalve dezen vogel, nimmer een pimpelmees met grauwbauwe rugzijde heb gezien. De zeer vele exemplaren die in den loop der jaren door mijne handen zijn gegaan, hadden alle groene bovendeelen. De Heer ter Meer die bereidwillig de in het Leidsch Museum aanwezige *P. coeruleus* voor mij onderzocht, schreef mij, dat hij geen enkel exemplaar met blauwen rug daarbij had aangetroffen.

De studie van de verschillende geografische vormen der blauwmees is nog lang niet ten einde en het zou mitsdien niet oninteressant zijn te weten te komen, of eene dergelijke afwijking als de door mij gevangen vogel vertoont, al dan niet meer voorkomt. De zaak zij dus aan de opletendheid der Nederlandsche vogelkundigen aanbevolen. (S.)

Phylloscopus rufus (Bechst.) — Tjiftjaf. In het begin des jaars zond de Heer Rietema te Hornhuizen (Gr.) mij een kleinen, hem onbekenden vogel die door zijn zoontje op 1 Januari ineengedoken en naar het scheen verhongerd voor de staldeur werd gevonden en spoedig daarna stierf. Het bleek mij een tjiftjaf te zijn. Tot mijn leedwezen is de vogel niet kunnen worden geprepareerd, maar als bewijsstukken zijn door mij snavel, vleugel, poot en staart behouden.

De eerste dag des jaars is een ongewone datum voor het verschijnen van *Ph. rufus* in Nederland, ofschoon dit vogeltje tamelijk gehard is tegen ongunstig weder, waartegen het bij zijn geregelde vrij vroege verschijning (2e helft van Maart) en zijn laat vertrek (soms November) meermalen te kampen heeft. De bij den laatsten jaarovergang plotseling ingevallen felle koude is het hier besproken exemplaar ongetwijfeld te machtig geweest.

Gevallen van het aantreffen van den tjiftjaf in den winter, soms bij gestreng weder, zijn tot vóór het onderhavige geval misschien wel niet in Nederland, maar dan toch buiten onze grenzen op eene breedte niet veel verschillend van de onze, herhaaldelijk waargenomen. In de eerste dagen van December 1879 werd bij 6° vorst op Helgoland een voorwerp waargenomen, dat op het strand de vliegen najoeg, welke door de middagzon naar buiten waren gelokt. In het Britsch Museum bevindt zich een exemplaar 't welk op 27 December 1892 in Somersetshire is buitgemaakt. In het Zuiden en vooral het Zuidwesten van Engeland, waar het klimaat tamelijk zacht is, overwintert *Ph. rufus* nu en dan en Naumann wees reeds op het, zij 't ook zeldzaam voorkomende, overwinteren van de tjiftjaf in Duitschland. (S.)

Geocichla sibirica (Pall.) — Siberische lijster. De Heer H. Reese, wildhandelaar te Emmen (Dr.) schreef mij onder dagteekening van 17 December, dat hij dit jaar onder de hem in handen gekomen lijsters niets vreemds gezien had behalve één stuk ter grootte van de gewone zanglijster, maar 't welk geheel blauwgrijs was. De vogel was, volgens

hem, niet meer geschikt om aan mij opgezonden te worden.

Dat genoemde Heer dit toch maar niet gedaan heeft, is zeer te betreuren, al ware het voorwerp ook gansch bedorven geweest. Hoogstwaarschijnlijk was de vogel in quaestie een Siberische grondlijster, maar zekerheid daaromtrent had alleen kunnen verkregen worden door deskundig onderzoek van het cadaver. Eene misschien zeer belangrijke waarneming is nu, jammer genoeg, verloren gegaan. (S.)

Turdus musicus L. — Zanglijster. Een zanglijster begon hier te Amersfoort sedert 11 December te fluiten; de eerste dagen waren het slechts enkele tonen, maar 16 December des middags hoorde ik reeds het volle gezang. Ik zag den vogel hoog in een olm zitten. (van Rhijn.)

Dergelijke waarnemingen zijn vroeger o.a. gedaan op het eind van Januari 1899 in het Haagsche bosch en 17 December 1900 in den Dierentuin te 's Gravenhage en door mij opgenomen in de verslagen over die jaren. (S.)

Chelidon urbica (L.) — Huiszwaluw. Tusschen 20 en 27 Augustus zag ik onder de vele boven onzen vijver te Diepenveen (O.) heen en weder vliegende huiszwaluwen een wit exemplaar. (Stratenus.)

Dryocopus martius (L.) — Zwarte specht. In de Watersteeg bij Zwolle (O.) werd 25 September 1904 een ♀ gezien; 12 April 1905 op Catharinahove, eene buitenplaats in de Watersteeg, wederom een ♀ en eenige dagen later ook een ♂. (Hens.)

Nyctea scandiaca (L.) — Sneeuwuif. 21 Mei werd op een stuk land in de onmiddellijke nabijheid van Hattem (Geld.) een jong exemplaar geschoten (Bisschop van Tuinen). Dit stuk werd voor de verzameling van Artis ontvangen en bleek een ♀ te zijn (Kerbert).

De datum van 21 Mei komt mij voor 't verschijnen van een sneeuwuif in Nederland opvallend voor (S.).

Milvus milvus (L.) — Wouw. 25 Juli werd een levend exemplaar voor de diergaarde van Artis ontvangen. Het was te Venray (Lim.) bemachtigd. (Kerbert.)

(Wordt vervolgd.)

Mr. R. BR. SNOUCKAERT VAN SCHAUBURG.

EENIGE JAREN BIJ DE TABAK IN DELI.

(Vervolg.)

Er zijn 2 methoden om de lalang kwijt te raken. Een bestaat in het herhaald kort afsnijden van de jonge spruiten, waardoor op den duur ook de onderaardsche stengels afsterven. Dit is echter een zeer langdurige manier: 8 maal afsnijden is vaak nog niet voldoende. Bovendien wordt de grond er niet schoon mee, want gras treedt dan in de plaats van de lalang. Deze werkwijze wordt toegepast b.v. voor het maken van weinig gebruikte wegen, voor brandvrije strooken om gebouwen enz.

De andere werkwijze bestaat in het omwerken van den grond; is dus duurder, maar doodt de lalang spoediger, terwijl bovendien de lucht toegang krijgt tot den grond.

In zwaren kleigrond zijn de geledingen cylindrisch, met knoopen zeer dicht bijeen, steeds horizontaal verloopend, bezitten een groote lengte; de stengel zelf is spierwit, de top is soms wat geelachtig getint, en scherp gepunt. Bij elke knoop zijn eenige zeer korte, ook witte, worteltjes. De grond zit geheel vol met deze witte stengels, van vlak onder de oppervlakte tot bijna een voet diepte. Om de lalang behoorlijk meester te worden, ploegt en tjankolt men dus op een diepte van 10 tot 12 Engelsche duimen, desnoods nog iets dieper, zelfs tot 15 Eng. duimen. Het ploegen van zulken kleigrond maakt bijna hetzelfde geluid als het doorscheuren van een katoenen lap. De losgescheurde aardreep wordt door den ploeg omgekeerd, tevens geperst en gerekt, zoodat ze totaal verbrokkeld er uitziet. Maar de lalangwortels zijn dan nog niet los, en schieten toch weer uit. Daarvoor dient dan het tjankollen. De koelie hakt met de tjankol telkens een kluit weg, keert die om; nadat eenige kluiten zijn losgemaakt en omgekeerd slaat hij ze met de achterkant van zijn tjankol tot gruis (hetgeen met natten grond niet wil), daarna slaat hij het blad van den tjankol er nog eens door en schopt er een paar malen in. De lalangstengels komen dan voor een groot deel al bovenop te liggen, en verdorren dan in de zon.

Er blijven dan echter talrijke grootere kluiten achter, en daarin ontspruit de lalang weer.

Vernieuwd tjankollen is dus noodig; gelukkig gaat dit veel gemakkelijker doordat de bodem dan al veel losser is; de koelies noemen deze bewerking dan ook: „grond keeren”, en het bestaat ook hoofdzakelijk uit hernieuwd omkeeren en stukslaan der kluiten. Na deze bewerking blijft slechts heel weinig levende lalang meer over, mits de bewerking steeds diep genoeg geweest is.

In lossere bodem (zandgrond) is het onderaardsche stengeldeel niet zoo cylindrisch, maar bij de knoopen wat ingesnoerd, de kleur is wat valer en de top minder scherp, de leden langer. Het bovenaardsche deel der planten (blad) staat ijler, en is korter.

Bewerking van dergelijken zandgrond brengt de wortels gemakkelijk boven den grond, maar komt daar een regenbui op, dan loopen ze ook uit en vestigen zich weer. Het werktuig wordt in zandgrond ook al heel gauw bot, zoodat de wortels niet worden doorgesneden, maar als lange draden uitgetrokken, en het is al zeer waarschijnlijk dat er bij het verder doorwerken van den koelie weer aarde op komt te liggen. Maar toch is de bewerking hier gemakkelijker dan in kleigrond. Ook bij het later volgende harken staat zandgrond de resteerende levende wortels gemakkelijk af.

Nu heeft de lalang nog een verdedigingsmiddel. Wordt hij n.l. wat verdrukt door afsnijden of door afbranden, dan gaat hij bloeien en heeft al heel spoedig zaad, een licht pluif, dat door den wind heel ver kan worden meegevoerd. Dit zaad levert al spoedig weer jonge plantjes, maar die leveren natuurlijk bij geregeld voortgaande ontginning van den grond geen moeilijkheden op. Die jonge zaailingen spreiden hun eerste bladen rozetvormig uit, en gaan ook weldra weer bloeien en vrucht dragen. Eerst daarna vergroot zich het plantje door het vormen van wortelstokken en dan komen ook de forsche, rechtopstaande bladeren.

Boschgrond blijkt bij het tjankollen totaal doorweven met boomwortels; die worden er ook alle uitgehaald en bijeengeworpen, nadat zij in de zon gedroogd zijn, om dan weer als brandstof te dienen, die de restanten hout vuur moeten doen vatten. Grootere wortels worden met den bijl doorgekapt en dan uitgegraven. Stronkjes tot zoowat 20 c.M. middellijn worden ook gerooid; maar vooral de zware, oppervlakkig verloopende boomwortels moeten weg,